

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 9, NO 18, STIP, 2024

ГОД. IX, БР. 18
ШТИП, 2024

VOL. IX, NO 18
STIP, 2024

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 9, Бр. 18
Штип, 2024

Vol. 9, No 18
Stip, 2024

PALMK, VOL 9, NO 18, STIP, 2024

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.
Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Астрид Симоне Хлубик, член на Уредувачкиот одбор на „Палимпсест“

FOREWORD

Astrid Simone Hlubik, member of the Editorial Board of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Jan Holeš

QUELQUES OBSERVATIONS SUR LES NÉOLOGISMES
TERMINOLOGIQUES FRANÇAIS CONTENANT *CYBER-*

Jan Holeš

SOME OBSERVATIONS ON FRENCH TERMINOLOGICAL NEOLOGISMS
CONTAINING *CYBER-*

27 Nadica Negrievska

UN QUADRO GENERALE DEL VOCABOLARIO CALCISTICO ITALIANO
E LA SUA APPLICAZIONE NELL’INSEGNAMENTO DELLA LINGUA
ITALIANA COME LINGUA STRANIERA

Nadica Negrievska

AN OVERVIEW OF ITALIAN FOOTBALL LEXICON AND ITS ROLE IN
TEACHING ITALIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

39 Doris Sava

AGITATION GEGEN IMPFUNGEN. METAPHORISCHE
KONZENTUALISIERUNGEN DER IMPFFEINDLICHKEIT IN BLOG-
KOMMENTAREN AUS DEM *STANDARD* (2021)

Doris Sava

AGITATION AGAINST VACCINATION. METAPHORICAL
CONCEPTUALIZATIONS OF VACCINE HOSTILITY IN BLOG COMMENTS
FROM *THE STANDARD* (2021)

51 Ferdi Güzel

ESKİ TÜRKÇE *ARKA-* “ARAMAK...” FİİLİ VE ANLAM ALANI ÜZERİNE
NOTLAR

Ferdi Güzel

NOTES ON THE OLD TURKISH VERB *ARKA-* “TO SEEK...” AND ITS
SEMANTIC FIELD

61 Виолета Јанушева, Марија Стојаноска

ОБРАЌАЊЕТО И МАКЕДОНСКИОТ РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛЕН ЈАЗИК

Violeta Janusheva, Marija Stojanoska

ADDRESSING AND MACEDONIAN GENDER SENSITIVE LANGUAGE

- 71 Erëza Rushiti**
AMERICAN VS. BRITISH ENGLISH: A STUDY OF GRAMMATICAL,
VOCABULARY, AND SPELLING DIFFERENCES

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 83 Марија Ѓорѓиева-Димова**
НИЗ ШУМИТЕ НА ИСТОРИЈАТА СО ДВОГЛЕДОТ НА ФИКЦИЈАТА
Marija Gjorgjieva-Dimova
THROUGH THE FORESTS OF HISTORY WITH THE BINOCULARS OF
FICTION
- 95 Весна Кожинкова**
ОТСУТНОТО И ТУЃОТО ВО ЗЕМЈАТА НА БЕГАЛЦИТЕ
Vesna Kozhinkova
THE ABSENT AND THE OTHER IN THE LAND OF THE REFUGEES
- 105 Софија Иванова, Ранко Младеноски**
СИНОНИМНИТЕ ЛИКОВИ СО АКТАНТНА ФУНКЦИЈА НА
ПОМОШНИЦИ ВО МАКЕДОНСКАТА ДРАМА ОД ПРВАТА ПОЛОВИНА
НА 20 ВЕК
Sofija Ivanova, Ranko Mladenoski
THE SYNONYMOUS CHARACTERS WITH THE ACTING FUNCTION OF
HELPERS IN THE MACEDONIAN DRAMA FROM THE FIRST HALF OF
THE 20TH CENTURY
- 117 Şerife Seher Erol Çalışkan**
KUZEY MAKEDONYA TÜRKLERİNDE OLAĞANÜSTÜ İNANÇLAR ve
BUNA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN UYGULAMALAR
Şerife Seher Erol Çalışkan
EXTRAORDINARY BELIEFS IN THE TURKS OF NORTH MACEDONIA
AND THE PRACTICES THAT ARISE RELATED TO THEM
- 127 Müge Bayraktar**
BARTIN EPÇİLER KÖYÜ “SU KIZI” MEMORATININ HALKIN YAŞAYIŞINA
ETKİSİ
Müge Bayraktar
BARTIN EPÇİLER VILLAGE “SU KIZI” MEMORAT’S INFLUENCE ON
THE LOCAL WAY OF LIFE
- 137 Petek Ersoy İnci**
İZMİR’DE YAŞAYAN MAKEDONYALI GÖÇMENLERDE ÇEYİZ GELENEĞİ
VE DÖNÜŞÜMÜ
Petek Ersoy Inci
DOWRY TRADITION AND TRANSFORMATION IN MACEDONIAN
IMMIGRANTS LIVING IN IZMIR

- 149 Luisa Emanuele**
CHRISTIANA DE CALDAS BRITO: TRA *SAUDADE* E *ARTE DEL ROVESCIO*
Luisa Emanuele
CHRISTIANA DE CALDAS BRITO: BETWEEN *SAUDADE* AND *REVERSE ART*
- 159 Valbona Kalo**
DIALOGUE THROUGH BALLADS: CONSTRUCTING MEANING IN BALKAN ORAL TRADITION
- КУЛТУРА / CULTURE**
- 173 Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev, Aleksandra Jovanovska Hnida**
RETEX AND GUERILLA DESIGN AS PROMOTERS OF SUSTAINABILITY
- МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY**
- 185 Blagojka Zdravkovska-Adamova, Suada A. Dzogovic, Aleksandra P. Taneska**
APPLICATION OF STANDARDS-BASED ASSESSMENT FOR CRITICAL THINKING SKILLS DURING LANGUAGE ACQUISITION
- 197 Branka Grivčevska**
GLIASPETTI GRAMMATICALI NEI MANUALI DI ITALIANO LS, LIVELLO B1 IN USO NELLE SCUOLE SUPERIORI NELLA MACEDONIA DEL NORD
Branka Grivčevska
GRAMMATICAL ASPECTS IN ITALIAN L2 TEXTBOOKS, LEVEL B1, USED IN HIGH SCHOOLS IN NORTH MACEDONIA
- 209 Afrim Aliti, Brikena Xhaferi**
EFL STUDENTS' ATTITUDES TOWARD THE USE OF PODCASTS AS A LANGUAGE LEARNING MEDIUM TO INCREASE LEARNING INTEREST
- 221 Marisa Janku, Livia Xhango**
INTERKULTURELLE KOMMUNIKATION IM DAF-UNTERRICHT: EVALUATION UND SELBSTREFLEXION EINER INTERKULTURELLEN UNTERRICHTSSEQUENZ
Marisa Janku, Livia Xhango
INTERCULTURAL COMMUNICATION IN GERMAN LESSON: EVALUATION AND SELF-REFLECTION ON AN INTERCULTURAL TEACHING SEQUENCE
- 233 Admira Nushi, Daniel Leka**
INTERKULTURELLE DIDAKTIK MIT FEDERICO GARCÍA LORCAS POESIE: PRAKTISCHE ANWENDUNGEN IM UNTERRICHT

Admira Nushi, Daniel Leka

INTERCULTURAL DIDACTICS IN THE POETRY OF FEDERICO GARCÍA LORCA: PRACTICAL APPLICATION IN THE CLASSROOM

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

247 Марија Гркова-Беадеп

ВОКАБУЛАРОТ – НАЈВАЖНАТА И НАЈТЕШКАТА ЗАДАЧА ПРИ УСВОЈУВАЊЕ НА СТРАНСКИОТ ЈАЗИК

Marija Grkova-Beader

VOCABULARY – THE MOST IMPORTANT AND MOST DIFFICULT TASK IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

255 Kalina Maleska

ECOCRITICISM: EXPLORING THE NON-HUMAN WORLD IN AVRAMOVSKA'S NOVEL *ВОДНИ ТЕЛА*

ДОДАТОК / APPENDIX

265 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ

ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

CALL FOR PAPERS

FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ОТСУТНОТО И ТУГОТО ВО ЗЕМЈАТА НА БЕГАЛЦИТЕ

Весна Кожинкова

Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
vesna.kozinkova@ugd.edu.mk

Апстракт: Темата на егзилот и обездомувањето е сè поприсутна во современата светска литература. Причина за тоа, секако, се политичките случувања поради кои бездомништвото станува општа појава од 20 век наваму. Доказ за тоа се историите на некои заедници во кои ќе препознаеме колективни трауми кои за последица имаат експатријација при што членовите на тие заедници стануваат апатриди. Во нашиот, македонскиот, случај таква колективна траума од поновата македонска историја е егзилот на Македонците од Егејска Македонија кои во виорот на Граѓанската војна во Грција беа насилно прогонети и раселени насекаде по светот. Таа историска реалност создаде една посебна тематска целина во современата македонска литература позната како егејска тема. Романот „Земја на бегалците“ (2018) од Кица Колбе е книжевниот тестамент на егејските бегалци, книжевен тестамент на сите бегалци низ целиот свет, на сите прогонети, отфрлени, пребегани, понижени. Специфичноста на овој роман е тоа што тој свет на бегалците е даден од перспективата на детските очи, низ детското поимање на светот на возрасните и сите предизвици, искушенија и проблеми низ кои тие поминуваат. Тоа е чупката Фросе, првото родено дете по бегството, малата чупка која порасна предвреме и уште од малечка стана свесна дека ако само еден памети ништо не е загубено. На таков начин, преку едно постмемориско присвојување на сеќавањето, таа прави едно трансгенерациско поврзување. Нејзиното сеќавање на радостагата детска е нејзина своевидна катарза преку која таа, дешифрирајќи го Отсутното, конечно го надминува стравот од Туѓото.

Клучни зборови: *егзил, ипрогонство, дом, вodomување, туго, оиусуино.*

1. Вовед

Темата на егзилот и обездомувањето е сè поприсутна во современата светска литература. Причина за тоа, секако, се политичките случувања поради кои бездомништвото станува општа појава од 20 век наваму. Доказ за тоа се историите на некои заедници во кои ќе препознаеме колективни трауми кои за последица имаат експатријација при што членовите на тие заедници стануваат апатриди. Остануваат без татковина, без дом, со напор своите распарчени биографии да ги стокмат во една целина во некоја друга земја која во нивната ментална мапа ќе стане ДОМ. Во нашиот, македонски случај, таква колективна траума од поновата македонска историја е егзилот

на Македонците од Егејска Македонија кои во виорот на Граѓанската војна во Грција беа насилно прогонети и раселени насекаде по светот. Таа историска реалност создаде една посебна тематска целина во современата македонска литература позната како егејска тема. На таков начин на литературата ѝ се наметна двојна задача. Од една страна да ги запише и раскаже бегалските приказни, а од друга да ги заштити од заборавот. Оваа втората е можеби и најважна затоа што преку неа тие бегалски приказни се конзервираат за да станат дел од колективната меморија на македонскиот народ. Кај сите писатели кои пишуваат во егзил, на преден план станува актуелна автореференцијалната постапка на пишување и задолжителната автобиографска контекстуализација. Таа контекстуализација е предлошката врз која тие ја градат фикцијата и сите дилеми и прашања на нивните ликови се нивни дилеми и прашања.

Од македонските писатели припадници на третата генерација на прогонети Македонци кои со себе ја понесоа траумата од прогонството на своите баби и дедовци, мајки и татковци, со своите книжевни и книжевно-есеистички текстови се огласува и за таа траума говори од своја лична перспектива и Кица Колбе. Таа успева, благодарейќи на својата книжевна ерудиција и талентираност, но и на огромното знаење кое го поседува, таа лична драма на своето семејство книжевно да ја транспонира, но и да ѝ даде личен призвук. Токму затоа, раскажаната приказна, ликовите кои се носители на тие приказни никако не можат, дури и да сакаат, да се ослободат од автобиографизмот. На таков начин, од една страна, таа истражува дел од сопствениот живот, но исто така од него и се дистанцира со фиктивни елементи кои им помагаат на другите да препознаат слични искуства. „Станува збор за нешто повисоко и од дневник и од автобиографија, тие дела го обликуваат искуството, но и размислувањето за него“ (Вискер, 2010, стр. 279). Нивните лични животни биографии на таков начин стануваат парадигма за ликовите кои тие ги креираат.

Романот „Земја на бегалците“ (2018) од Кица Колбе е книжевниот тестамент на егејските бегалци, книжевен тестамент на сите бегалци низ целиот свет, на сите прогонети, отфрлени, пребегани, понижени. Специфичноста на овој роман е тоа што тој свет на бегалците е даден од перспективата на детските очи, низ детското поимање на светот на возрасните и сите предизвици, искушенија и проблеми низ кои тие поминуваат. Тоа е *чујкаџи* Фросе, првото родено дете по бегството, малата *чујка* која порасна предвреме и уште од малечка стана свесна дека ако само еден памети, ништо не е загубено. Дека вистинската мерка на животот е паметењето потсетува Колбе во мотото на романот, цитирајќи го Валтер Бенјамин. „И сфати тогаш таа, на седум години, дека сè треба да стане писмо. За да не се заборави. Сè треба да стане писмо на тој јазик, заради кој нејзиниот род изгуби сè.“ (Колбе, 2018, стр. 391). Така уште на почетокот е најавен основниот концепт на романот, а тоа е паметењето на личната и колективната траума. А таа Фросе Аврамова, првото дете родено по бегството, требаше да биде хроничар на бегалските повести кои станаа храна за неа уште

од најраните детски години за да може да ги запамети засекогаш. Научи рано дека да се биде бегалец – значи да се биде поинаков од Другите, од тукашните како што ги нарекуваа нејзините роднини. Свесна за фактот дека најголем дел од спомените останале заглавени во минатото, таа се потпира врз раскажувањата на нејзините роднини за животот од онаа страна на границата. На таков начин преку едно постмемориско присвојување на сеќавањето, таа прави едно трансгенерациско поврзување. Само на таков начин за неа се живи и присутни настаните и моментите кога таа уште не била родена: стравот од снегот, модрото поле афионско и сликите на родниот крај. А сеќавањата се појавуваат наеднаш, неповикани, како ахронологији, како фрагменти од бегалскиот живот, запаметени во меморијата на детето. Напуштајќи го моделот на линеарна нарација, преку една разбиена фабула, романот ги следи настаните од детството на Фросе Аврамова како слики кои, навидум неповрзани, сите заедно го повикуваат минатото и одговараат на неразјаснетите прашања и моменти од нејзиното детство. Прашања кои за Фросе Аврамова, како што се открива во текот на приказната, се поврзани со нејзиниот личен идентитет. Кредибилетот на релистичкиот дискурс е постигнат и со јазикот во кој се вметнати зборови од изворниот лерински дијалект. Првата тактилна сензација на *чујкаџа* Фросе Аврамова е миризбата на багремите во нејзиниот сегашен двор, временски и просторно далечен од дворот на нејзиното детство, дворот на егејската барака. Таа миризба создава една комплетна синестетичка слика во која се спојуваат боите, звуците и чувствата. Детството „во цутот на багремите и во нивната миризба беше облечено. Облеката му беше сладокусен, мирислив снег“. (Колбе, 2018, стр. 8). Особено ѝ ги врати чувствата. Сеќавањето на радостагата детска во која, на само особен за неа начин, беа споени радоста на детството и тагата на возрасните. Можеби и не насетуваше дека таа миризба ќе ја тргне пломбата на нејзиното сеќавање, ќе го дешифрира Отсутното и ќе го надмине конечно стравот од Туѓото.

2. Дешифрирање на Отсутното

Загубата на татковината, загубата на домот станува реалност за семејството Аврамови. Таа нова реалност сега станува нивен предизвик што им го наметнува судбината. Тие се во потрага по нов дом, по ново место каде што ќе го запалат новото огниште и место каде што нивните насила прекинати биографии ќе бидат продолжени. Започнува најмачниот, најдолгиот процес на нивно повторно вкоренување, процес на вселување на нова територија, усвојување на нова култура. Роднините на Фросе Аврамова пребегаа преку границата да се спасат од смртта, да се одржат како семејство и подоцна повторно да се вратат дома на вековните огништа. Пребегаа преку границата кај своите од другата страна на границата. Но, не знаеја едно. Не знаеја тогаш дека земјата од која дојдоа ги прогони двапати: првиот, со бомбите, палежите и убиствата, и вториот, со одземање на државјанството. Станаа бегалци и за тукашните станаа невидливи. Затоа што да се биде Егеец во тој момент значи сето тоа одеднаш: болка, неизвесност, страв од непознатото, копнеж за

дома, сплотеноста во заедничката судбина, но и отуѓувањето едни од други, како и најпарадоксалното отуѓување од самиот себеси. Сето ова е синоним за зборот Егеец. „Една тајна рана, честопати незнајна, го тера странецот да скита“ – вели Кристева (Кристева, 2005, стр. 239). Нивната рана е премногу длабока и силна – тоа е раната на загубата на татковината што, можеби, е еднаква на раната добиена со загубата на мајката. Тоа е рана која човекот го претвора во странец. „Тој е посветеник на осаменоста, дури и кога се наоѓа среде толпа, бидејќи е верен на сенка: тајна што маѓепсува, татковски идеал, недостапна амбиција“ (Кристева, 2005, стр. 240). Верни на сенката, на загубениот дом, на загубената татковина, тие и самите се претвораат во сенки на луѓе, осакатени ментално и физички. И започнува нивниот живот на граница, нивниот живот некаде Помеѓу, ни таму ни ваму, туку и таму и ваму истовремено креирајќи во сопствената свест две места на битисување. Започнува нивниот физички егзил. Во нивниот внатрешен свет татковината добива две лица: физичка татковина и ментална татковина. Така, менталната татковина станува нивниот „изгубен рај“, место по кое се копнее и тагува. Таа се носи скриена длабоко во срцето и за неа малку се зборува. Таа е отсутна. На таков начин во детската свест се наметнува сознанието дека нешто недостасува во нивното секојдневие. Нешто за што малку се зборува, а што од друга страна лебди врз домашните како тешка сенка. Тоа нешто е длабоко присутно со својата отсутност. Тоа е минатото, моментот на напуштањето на родниот дом кој е обележан со некој страшен настан за кој никој не сака да зборува и што е причина за честите расправи во нивниот дом кога кај нив на гости доаѓа нејзиниот стрико Јордан. **Тагата, молкот и вината** се главните елементи кои го детерминираат однесувањето на возрасните. Тоа е таа парадоксална атмосфера во која се случува растењето на чупката Фросе.

Тагата претставува доминантно душевно расположение во семејството Аврамови. Тажен е детото на Фросе, Дине. Тагата потекнува од сознанието дека бегалскиот живот континуирано се одвива и ќе се одвива во два света. Светот од кој беа прогонети и светот во кој беа прогонети. И во едниот и во другиот случај не по сопствен избор. Но, на своите плеќи постојано ги носат сеќавањата кои упорно и трпеливо ги конзервираат за да ги зачуваат од заборавот. Со тага и меланхолија Дине се сеќава на Лерин, двете куќи, старата и новата, дуќаните, имотот, стоката и сè она што ова семејство го има оставено отаде границата. Тоа се сеќавањата на оној, автентичниот, живот изминат отаде границата раскажани во сеќавањата на постарите чиј сегашен живот се претвора во чекање и тага по напуштениот дом. Тагата е единственото нешто што го понесуваат со себе од зад границата. Дине е единствениот бегалец кој одбива да се вкорени. Единствено само за него иднината на семејството е дома во Лерин. Единствено тој чека да се создадат услови, да се отвори границата и да се врати назад. За него нема живот далеку од дома. И во моментот кога се соочува со вистината дека враќање нема, дека целиот негов имот му е одземен, единствен излез за него е смртта. Неговата тага има само една причина, а многу манифестации. Таа е очекувана реакција на луѓето за кои започнато патување/заминување не

може да го има својот логичен крај – враќањето. Тоа е оној екстреман случај на егзил, т.е. патување/заминување без можност за враќање. Казната на тој егзил е носталгијата, „(З)бор што го содржи враќањето (на грчки *nóstos*) и болка (-*algia*).“ (Нучера, 2006, стр. 163). Носталгијата по родното место е основното чувство кое го обележува животот на дедо Дине. Таа, чупката Фросе, чувствува неверојатна поврзаност со него. Во нејзината детска свест тој е континуитетот, тој е живиот споменик на минатото, а таа, таа расте со сознанието дека треба сè да запамети и запише. Неговата смрт кај неа го раѓа гневот кон сите војни, кон сите политички идеологии, кон сите држави кои го попречуваат основното човеково право да се врати дома. Затоа што војната за семејството Аврамови не е завршена. Таа продолжува да убива административно со своите нечовечки закони кои го озаконуваат беззаконието. Токму таа држава го уби тивкиот и благ лерински трговец Дине Аврамов со тоа што го изгони од родниот том, со тоа што му го одзеде државјанството и што му го одзеде целиот негов имот. Таа војна конечно него го уби таму каде што бараше спас, таму каде што требаше да има спокој и заштита.

Семејството Аврамови битисува во новата средина со константно чувство на **вина**. Вина за која се молчи затоа што сите машки членови на тоа семејство имаат различна интерпретација на Отсутното, на она што се има случено ноќта на бегството од дома. Прстот е вперен во секој од нив, но обвинителот е секогаш најстариот син Јордан. Таа премолчена Отсутност е причината за расправиите со кои секогаш завршуваат сите нивни средби. Причина за тоа е прашањето: Кој е виновен за смртта на мајката и сопругата Фросе Аврамова? Одговорот на тоа прашање се крие во страшната ноќ на бегството кога нејзината баба Фросе Аврамова умрела замрзнувајќи на снегот. Вината за нејзината смрт се вовлекува кај сите и таа е причината за распаѓањето на нивното семејство. И тогаш малата чупка Фросе сфаќа зошто дедо ѝ сакал таа да го носи името на неговата Фросе. „Дедо им сакаше таа, нејзината внука, да ги поминува и за неа, и за баба си Фросе, сите граници. Да им пркоси таа на сите граници. Најмногу на границите на човечноста, на слободата“ (Колбе, 2018, стр. 391).

Затоа тагата, копнежот, осаменоста и рамнодушноста стануваат нивни доминантни духовни состојби и тие се обележје на целиот процес на повторно вкоренување и создавање нов дом. Тие, всушност, го обележуваат портретот на бегалецот како симболички мртовец. Тој добива такво лице затоа што смртта не настапува само со физички прекин на животот. Човек може да е мртов дури и кога е жив. Мртов е кога ќе ја загуби причината и смислата на своето живеење.

3. Надминување на Туѓото

Заедно со миризбата на багремите се врати и миризбата на бегалското детство на чупката Фросе, но и стравот на детето во земјата на бегалците. Таа го научи тој страв уште пред да го научи говорот затоа што го наследи од нив, од роднините бегалци. „Наследениот страв е пострашен од доживеаниот“,

особено за децата (Колбе, 2018, стр. 219). Чупката Фросе не знаеше од што се плаши, само знаеше дека постои стравот во неа, непознат, туѓ и необјаснив страв. Таа го гледаше неговото лице во мракот кој за неа беше најмрачен околу бегалската барака како најтемната темница на светот. И таа научи „да блее пред стравот во ноќта“ (Колбе, 2018, стр. 16). Стравот од мразот, од снегот. „Од тоа дека некој ја заборавил. Дека ја оставил сама во снежната пустелија. Во мракот зимски“ (Колбе, 2018, стр. 16). Со необјасливо чувство дека од некој друг свет е поставена во таа пустелија со полиња, ниви, угари, осамени падини, овоштарници оградени со багреми и бодликава жица, чувари што демнеа врз бегалските деца, фабрики за кои возрасните велеа дека мелат брашно. Но, за неа, за малата плашлива чупка, тоа беа само места од кои постојано демнеше окото на страшниот тиранин. Ноќта во себе го чуваше сето она од што се плашеше таа. Единствено заштитено се чувствуваеше внатре во бараката со своите роднини. Надвор од таа барака беше џадето. Таа не знаеше од каде тргнува и каде завршува и таа непознаница кај неа будеше еден голем страв. Се плашеше, но истовремено копнееше по него. Тоа е местото од каде што може да пристигне „непознатото и нестрпливо копнееното“. А тоа по што копнееја егејските бегалци е патот назад. Да се вратат дома на своите родни огништа. Тоа е местото и на новите разделби, место од каде што заминуваа роднините во Австралија и Америка. Таа никогаш не знаеше што ќе донесе денот од големиот свет во нивната бегалска барака. Ја плашеше страшниот чувар на овоштарникот, ја плашеше чуварот на фабриката за брашно, бостанџијата, бавчаванџијата Гано, а најмногу од сè ја плашеа приказните за милиџијата, страшното лице на милиционерите и непријателството кое тие го покажуваа кон нив, бегалците егејски. Тоа беа сите лица на нејзиниот страв кои се стопуваа во еден: стравот од Непознатото, стравот од Туѓото.

Свеста за различноста на бегалците од Другите беше нешто што многу рано се всели кај неа. Тие бегалците, поразените, откорнатите, бедните, бездомните беа предмет на зазор од Другите, тукашните. Нивниот живот кој се одвиваше во земјата на бегалците, во тоа своевидно гето на прогонетите и отфрлените, беше за тукашните невидлив. Ниту град, ниту село, таа земја го претставуваше светот помеѓу. Во неа луѓето и куќите личеа како некој да ги оставил набрзина и веднаш ги заборавил. Тоа е местото каде не се живее вистински, туку само се чека. Земја на луѓе обвиени со превезот на меланхолијата, секој затворен во сопствената судбина и мака со белег на страдање и загуба. Чекањето е нивната постојана состојба. Чекаат да се средат последиците од Војната и да се вратат назад каде што ги чекаат нивните ниви преполни со род, нивните дуќани и нивните куќи каде пред бегството ги беа конзервирале сите свои спомени како сведоци за нивните биографии. Во таа земја на бегалците единствено бегалските деца ништо не чекаа, бидејќи тој крај за нив беше единствена земја. Во прегратките на своето детство само тие не знаеја дека постои и друг свет освен овој, само тие не ја знаеја болката и тагата поради загубата. Затоа тие станаа надежта на своите ранети родители и нивната огромна животна желба да се продолжи

животот. Таа земја на нејзиното најрано детство не беше пристаниште само на егејските бегалци, тука беа и поранешните капиталисти, „непријателите на работничката класа“, тука беа и руските емигранти засолнети од новиот комунистички режим во СССР. Земјата на бегалците наликуваше на своевидна Ноева арка на спасувањето и засолнувањето од налетите на војните и промените. Рано сфати малата Фросе дека не е иста со децата на тукашните. Не сакаа нејзините другари од училиштето да доаѓаат кај неа. Со одвратност и гадење ја гледаа бегалската барака и сето тоа ја навредуваше малата Фросе и го засилуваше нејзиното чувство на различност. За нив тие, бегалците, се непријатели кои треба да се истераат, а во подобриот случај на нив гледаат како на привремени гости кои во своето движење треба да бидат ограничени. Тукашните во нив гледаат закана по својот идентитет и интегритет. Животната биографија на овие луѓе за нив е нешто далечно, нешто толку непознато и нешто за што тие и не сакаат да знаат. Нивните приказни и нивните болки до нив не допираат. Напротив, тие за да ја покажат својата различност, својата доминантност, својата привилегирана позиција, им го даваат името Егејци, и така ја создаваат стигмата која е жива и ден-денеска. Со тоа постигнаа овие напатени луѓе да го почувствуваат бремето на туѓоста, себеси да се доживуваат како туѓинци меѓу своите, без никаква можност некогаш да им се доближат или да станат дел од нив. Така, Фросе Егејчето ја почувствува стигмата кон егејството воопшто, нивната екскомуницираност од светот воопшто. Затоа срамот и вината беа постојан нејзин придружник. Срамот од своето егејско потекло, од бараката во која живееја, од сиромаштијата на нејзините родители „голтари“ кои мораат да работат како аргати, и вината, онаа необјаснета вина на дете кои во суштина не е виновно за ништо. Нејзините роднини се наречени Егејци – збор што разделува, збор којшто не сплотува. Доаѓаат во средина во која никој не сака да ја слушне нивната приказна.

Името Егејци за нив станува вообичаено кога се молат за работа, кога не ја добиваат и кога се истерувани, кога работат на туѓите имоти, а нивните сопствени ги напуштиле. Се навикнуваат на тоа име и на сето она што тукашните го врзуват за нив: бездомници, голтари, искоренети, без потекло, без традиција, несигурни, сомнителни, неподобни, мрзеливи, луѓе со лоши карактери. На ваквите стереотипи за нив може да им се пријде од перспективата на културната интимност на Херфелд. Според него, сврзувачките особини на еден народ кои се повод за надворешна непријатност, од една страна, генерираат внатрешна сигурност, од друга. Тоа значи дека токму во стигмата која им се наметнува од тукашните, тие го наоѓаат својот бедем, своето упориште во сочувувањето на својот идентитет. Токму во неа ја препознаваат и од неа ја црпат надежта дека ќе се вратат дома, таму ја препознаваат својата заедничка траума, таму го конзервираат сеќавањето. Само така може да се објасни сплотеноста на прогонетите во земјата на бегалците. Живеејќи на едно место во една своевидна комуна тие не знаат за расправи, за ситни човечки несогласувања, дури го губат и чувството на приватност и лична сопственост. Живеат со мислата за

привременоста на нивната живејачка и дека после сè нивниот живот повторно ќе се нормализира на родното огниште. За разлика од тукашните, Егејците го носат товарот на сеќавањето за дома од онаа страна на границата. Тие овде меѓу своите се чувствуваат туѓи, се чувствуваат странци. И затоа доколку го отфрлат „егејството“, би се откажале од единствениот можен начин да го сочуваат споменот за својот идентитет, споменот за сите оние кои останале дома, на сите оние кои се расеале низ светот затоа што нивната моментална егзистенција никако не може да се сведе само на сегашноста, а да не се вклучат и другите делови од нивните семејства кои се далеку од нив. Во долгите ноќи до бескрај ги повторуваат своите бегалски повести како своевидни мантри за да ги сочуваат од заборавот и да најдат олеснување за своите маки. Затоа што поделената тага е помала тага, како што поделената љубов е поголема љубов. Тие бегалски повести ја одржуваат жива и понатаму сликата на родниот дом, нивите, овоштарниците и така да ги составуваат нивните распарчени биографии. Бернард Валденфелс разликува три аспекта со кои туѓото се разликува од сопственото: место, посед и вид. „Туѓото е сè она што се случува надвор од подрачјето на сопственото (...)“, и она што е персонифицирано во формата „дојденец“ (Валденфелс, 2005, стр. 22). Во туѓото тој го препознава и она што му припаѓа на Другиот и она што е од поинаков вид и важи како чудно. Овие модификации на туѓото се независни една од друга, меѓутоа предност има аспектот место. Тоа е затоа што туѓото едноставно се наоѓа некаде на друго место, тоа од сопственото е одвоено со еден праг слично како што спиењето е одвоено од бдењето, здравјето од болеста. Никој од нас не е истовремено на двете страни. Тоа важи за разликата во половите, но и за културните разлики. Не постои едноставно неутрален „трет човек“.

Еден туѓинец би можел да влезе во радиусот на физичката блискост единствено доколку се третира како: непријател кој треба да биде победен и истеран; привремен гостин кој треба да се ограничи на посебни квартави и да се направи безопасен преку почитување на ритуалот на изолација и како иден сосед да се натера да се однесува како соседите. Жителите на земјата на бегалците беа третирани како привремени гости кои треба да се ограничат во посебни квартави, во едни своевидни гета, да се направат невидливи наметнувајќи им правила на однесување со кои би биле безбавни.

Така започнува приказната за вдомувањето на прогонетите од земјата на бегалците. За чупката Фросе започна нејзината приказна исполнета со долгите бегалски повести како своевидна нова бегалска религија. Во тој нов свет сè за неа е Туѓо и Непознато. Постепено во нејзината ментална географија таа ги населува топонимите кои ја плашат. Тоа се најпрво местата околу самата барака, потоа околу фабриката за брашно, која нејзе ѝ наликува на страшен замок. Тука се непрегледните полиња и ниви, куќата на руските емигранти и непознатиот за неа живот кој се одвиваше зад непристапните огради. Тој процес на вдомување е бавен и тежок. Тоа Непознато и Туѓо може да влезе во радиусот на блискоста само ако се пренесе на сопствениот код, ако се доближи кон познатото.

Нејзиниот свет е свет Помеѓу. Тој концепт Помеѓу го промовира Вандефелс кој сите видови на односи помеѓу луѓето кои во основа го имаат сопството – егоцентризмот и етноцентризмот – ги заменува со логоцентризам кај кој логосот е заедничкото, т.е. она што ја опфаќа и надминува разликата меѓу сопственото и другото. Зад Едното и Другото, сопственото и туѓото, се назира Третото што поврзува и овозможува поврзување. Од една страна е животот зад границата, за неа непознат, а толку познат и близок од повестите на роднините, а посебно од приказните на двете нејзини баби – бабата Милка и прабабата Гина. Тоа е нивниот, а преку нив и нејзиниот, иако непознат, сепак идеален и светол свет на планината над Костурското Езеро. Од друга страна, тоа е нејзиниот реален свет во бараката и Туѓоста и Непознатото на тој свет, за неа темен свет. Пред неа, како прво дете родено по бегството, задачата е да ги поврзе тие два света. Новиот Дом во бараката е замена за првиот од селото Белавода кој тие во нивната ментална мапа ќе почнат да го именуваат како Дом. Од стариот ќе го донесат новиот шифоњер кој ќе стане првиот симбол на нивното повторно вкоренување.

4. Заклучок

Загубата на татковината го претвора човекот во странец. Постојаното битисување на друго место, прави странецот да не припаѓа никаде. Загубената татковина во неговата ментална свест станува идеално место, место од соништата по кое постојано се копнее и тагува и место кое се претвора во посакуван модел на живеење. Според видот на приврзаност кон изгубениот простор, Крестева разликува два вида странци: ироничари и верници. Првите се оние кои се препуштаат на агонизирачката битка меѓу она што повеќе не е и никогаш нема да биде, предавајќи се на празнотијата, неутралноста и дефетизмот. Другите, кои Крестева ги нарекува верници, „(С)е оние кои трансцендетираат: живеејќи ниту претходно, ниту сега, туку зад, тие се искривени од една страст која, иако упорна, никогаш нема да се задоволи. Тоа е страста за друга земја, секогаш ветената“ (Крестева, 2005, стр. 246). Не е тешко да се препознае дека бегалците сместени во земјата на бегалците се верниците кои, и покрај сè, се предаваат на соништата, живеејќи физички на едно место, а ментално на друго, па дури и обидувајќи се својата ментална татковина да ја транспонираат овде, на местото кое треба да стане нивниот нов дом. Таа нова татковина која го пречекува странецот и средбата со неа е, всушност, крстопатот на две другости, сопствената и туѓата. Таа, туѓата, го отвора својот дом за него, но без да го смести внатре. Странецот се среќава со неа, ја запознава и таа средба е успешна благодарение на нејзината привремена природа.

Користена литература

Бановиќ-Марковска, А. и Крамарик, З. (2012). *Политика. Култура. Идентитет* (интеркултурален дијалог). Скопје: Магор.

Колбе, К. (1999). *Ежеци*, Скопје: Култура.

- Колбе, К. (2018). *Земја на беџалциите*. Скопје: Или-Или.
Кристева, Ј. (2005). *Токаџи и фуџи за оруџосџа*. Скопје: Темплум.
Мол, Н. (2006). *Сликиите за „Другиот“*. *Имаџологија и инџеркулџурни сџџуџи*, во: *Комџаратиџвна книџевносџи*. Скопје: Маџор.
Шелева, Е. (2005). *Дом/иденџиитеџи*. Скопје: Маџор.

* * *

- Baba, H. (2004). *Smeštanje kulture*. Beograd: Beogradski krug.
Bojrn, S. (2003). *Budućnost Nostalgije*. Beograd: Kolo.
Levi-Straus, C. (2013). *Antropologija i moderni svijet*. Zagreb: Tim press.
Preljević, V. (2007). *Estetika fragmenta*. Zagreb: Naklada Jurčić.
Ruždi, S. (2002). *Istina je na svim jezicima*. Beograd: Vulkan.
Valdenfels, Bernhard (2005). *Topografija stranog*. Beograd: Stylos.
Wisker, G. (2010). *Ključni pojmovi postkolonijalne književnosti*. Zagreb: AGM.
Zanini, P. (2002). *Značenja granice*. Beograd: Clio.

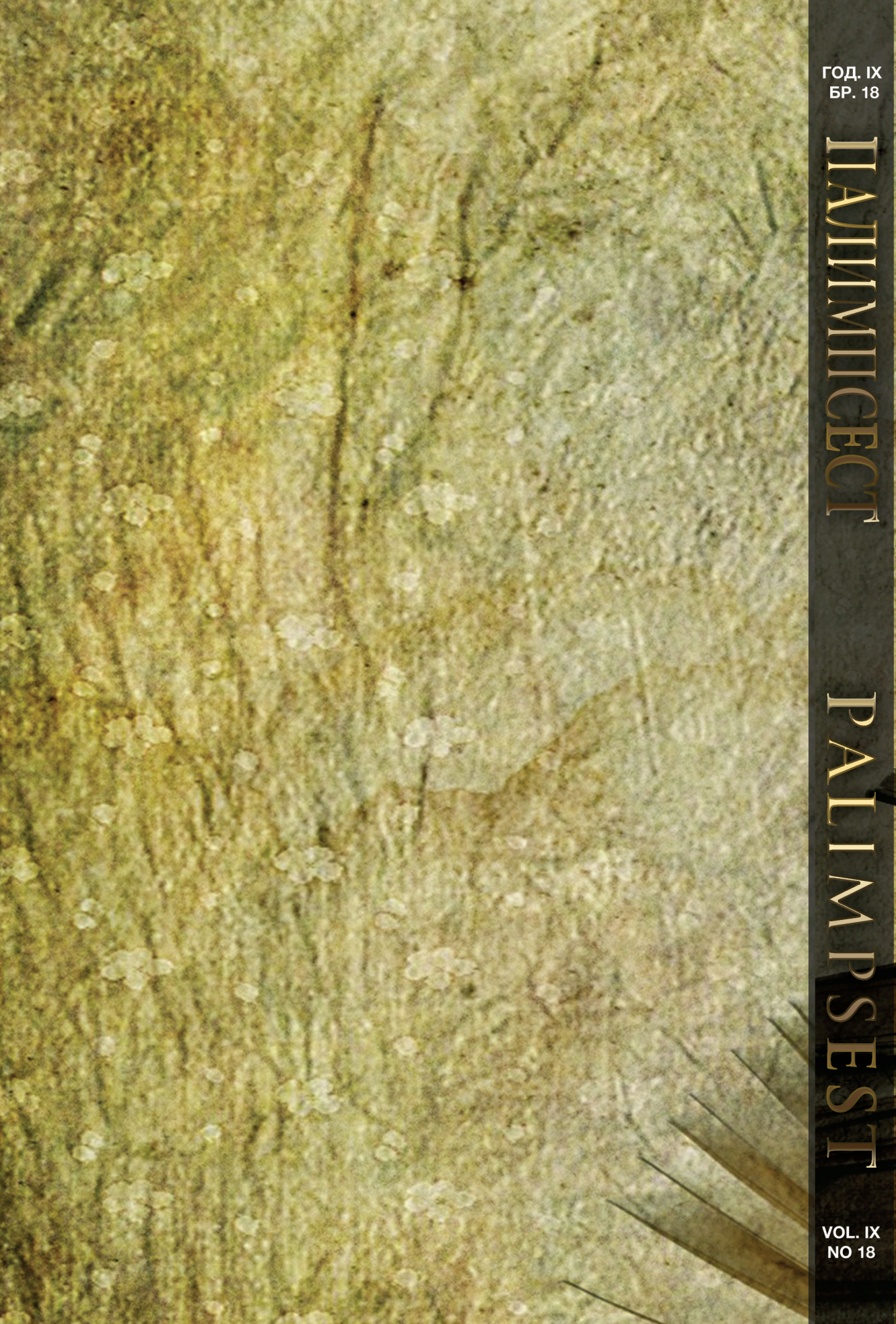
Vesna Kozhinkova

Goce Delchev University, Stip, North Macedonia

The Absent and the Other in the Land of the Refugees

Abstract: The theme of exile and displacement is increasingly present in contemporary world literature. The reason for that is due to the political developments due to which homelessness became a general phenomenon from the 20th century onwards. A proof of this is the histories of some communities where collective traumas have led to expatriation, leaving members of those communities stateless. In the Macedonian case, such a collective trauma from recent Macedonian history is the forced exile and displacement of Macedonians from Aegean Macedonia, who were forcibly exiled and displaced during the Civil War in Greece. This historical reality created a special thematic entity in contemporary Macedonian literature known as the Aegean theme. The novel “Land of Refugees” (2018) by Kitsa Kolbe is the literary testament of the Aegean refugees, the literary testament of all refugees around the world, who have been persecuted, rejected, defected, and humiliated. The specificity of this novel is that the world of refugees is given from the perspective of children’s eyes, through the children’s understanding of the world of adults and all the challenges, trials and problems they go through. It is Frose, the first child born after the escape, the little pup that grew up prematurely and from a very young age became aware that if only one remembers, nothing is lost. In this way, through a post-memory appropriation of the memory, she makes a transgenerational connection. Her memory of the joyous childhood serves as a form of catharsis, enabling her to decipher the Absent, and ultimately overcome the fear of the Stranger.

Keywords: *exile; persecution; home; housing; foreign; absent.*

ГОД. IX
БР. 18

ПАЛІМШЕСТ

PALIMPSEST

VOL. IX
NO 18